

**XUQUBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASIDA PROFILAKTIK
SUHBATNI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISHNING
O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI**

Buxarov Ulug'bek Tolib o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi

315-guruh kursanti

Kalit so'zlar. Xuquqbuzarliklar profilaktikasi, profilaktik suhbat, o'ziga xos xususiyatlar, huquqbuzarliklarni oldini olish, kommunikatsiya, jinoyatlarni oldini olish, o'smirlar, ichki ishlar organlari, interaktiv yondashuv, jamoat xavfsizligi, individual yondashuv, ijtimoiy omillar, xulq-atvorni tahlil qilish.

Anotatsiya: Xuquqbuzarliklar profilaktikasi doirasida profilaktik suhbatlarni tashkil qilish va takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari, ushbu jarayonning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Profilaktik suhbatlarning ta'siri individual yondashuvga, psixologik jihatlariga va ijtimoiy omillarga bog'liq. Suhbatlar, asosan, jinoyatlarni oldini olish, huquqbuzarliklarning sabablarini aniqlash, shuningdek, o'smirlar va xavfli guruhlar bilan ishlashda samarali vosita hisoblanadi. Samarali suhbatlar tashkil etishda malakali xodimlarning kommunikatsion va psixologik ko'nikmalarini rivojlantirish, texnologiyalarni qo'llash, shuningdek, jamoat va mahalla bilan hamkorlik qilish zarur. Bu usullar profilaktik suhbatlarning ta'sirini kuchaytiradi va jamiyatda huquqbuzarliklarni kamaytirishga yordam beradi.

Anotation: Specific features of organizing and improving preventive interviews within the framework of crime prevention are important in increasing the effectiveness of this process. The effect of preventive conversations depends on the individual approach, psychological aspects and social factors. Interviews are mainly an effective tool in crime prevention, determining the causes of offenses, as well as working with teenagers and dangerous groups. In order to organize effective conversations, it is necessary to develop communication and psychological skills of qualified employees, use technologies, as well as cooperation with the community and neighborhood. These methods enhance the impact of preventive conversations and help reduce crime in society.

Kirish

Xuquqbuzarliklar profilaktikasi, jamiyatda huquqiy tartibni saqlash va jinoyatlarni kamaytirishning asosiy vositalaridan biri sifatida juda muhim ahamiyatga ega. Har bir davlat o'z fuqarolarining xavfsizligini ta'minlash va jinoyatchilikning oldini olish maqsadida turli profilaktik chora-tadbirlarni amalga oshiradi. Shularning eng samarali va keng qo'llaniladigan usullaridan biri – profilaktik suhbatlardir.

Profilaktik suhbat – bu huquqbuzarliklarni oldini olish, xulq-atvorni yaxshilash

va jamiyatdagi ijtimoiy xavflarga qarshi kurashish maqsadida o'tkaziladigan muhim kommunikatsion jarayon bo'lib, unda shaxsga to'g'ri yo'lni ko'rsatish, uning salbiy odatlariga qarshi kurashish va ijtimoiy normalarga mos xulq-atvorni shakllantirish maqsad qilinadi. Profilaktik suhbatlar, ayniqsa, yoshlar va ijtimoiy xavfli guruhlar orasida jinoyatlarni kamaytirishda samarali vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, bu jarayonni yanada samarali tashkil etish va takomillashtirish uchun bir qator o'ziga xos xususiyatlar mavjud. Profilaktik suhbatlarning o'ziga xos xususiyatlari ularning muvaffaqiyatli o'tishida katta ahamiyatga ega. Suhbatning samaradorligi faqatgina uning o'tkazilishida ishtirok etgan shaxslar va mutaxassislarining malakalariga bog'liq emas, balki suhbatni tashkil qilish jarayonidagi kommunikatsion usullar, psixologik yondashuvlar, suhbatni o'tkazish shakllari va texnologiyalarni qo'llash kabi bir qator omillarga ham bog'liq. Profilaktik suhbatni o'tkazish jarayonida muhim omil – individual yondashuvni qo'llashdir. Har bir shaxsning xulq-atvori, psixologik holati va ijtimoiy sharoitlari turlicha bo'lishi sababli, profilaktik suhbatlar ham shaxsiy va ijtimoiy xususiyatlarga mos ravishda olib borilishi kerak. Shuningdek, profilaktik suhbatning samaradorligini oshirish uchun jamoat tashkilotlari, mahalla tizimi va ta'lim muassasalari bilan hamkorlikni kuchaytirish zarur. Bu yondashuv jamiyatning barcha qatlamlari, shu jumladan huquqni muhofaza qilish organlari, psixologlar va pedagoglar o'rtasidagi koordinatsiyani talab qiladi. Profilaktik suhbatlarni tashkil qilishda texnologiyalardan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega. Multimedia vositalari, video materiallar, onlayn platformalar va interaktiv dasturlar orqali suhbatlar yanada qiziqarli va samarali bo'lishi mumkin. Profilaktik suhbatlar o'zining o'ziga xos xususiyatlari bilan jamiyatdagi jinoyatlarni oldini olishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Bu jarayonning samaradorligini oshirish, jinoyatchilikka qarshi kurashish va ijtimoiy xavfsizligini ta'minlash uchun har tomonlama yondashuvlarni joriy etish zarur. Suhbatni o'tkazishda ishtirok etadigan shaxslarning psixologik malakalari, samarali kommunikatsiya usullari va texnologiyalardan foydalanish bo'yicha takomillashtirilgan yondashuvlar profilaktik suhbatning ta'sirini sezilarli darajada oshiradi. Shu sababli, huquqbuzarliklarni oldini olish va ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlashda profilaktik suhbatlarning o'rni va ahamiyati katta bo'lib qolmoqda.

Profilaktik suhbatni tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Individual yondashuv: Har bir shaxsning psixologik holati, yosh, ijtimoiy shart-sharoitlari va ehtiyojlari turlicha bo'lishi sababli, profilaktik suhbatlar individual tarzda, shaxsga mos ravishda olib borilishi zarur. Bunday yondashuv suhbatning samaradorligini oshiradi va fuqaroni ichki qaror qabul qilishga undaydi.

2. Psixologik yondashuv: Profilaktik suhbatlarning muvaffaqiyati ko'pincha psixologik yondashuvga bog'liq. Suhbat o'tkazuvchi mutaxassislar psixologik usullar va kommunikatsion texnikalarni qo'llab, shaxsning muammolarini tushunishga

harakat qilishlari kerak. Bu usul, ayniqsa, huquqbuzar shaxslar bilan ishlashda samarali bo'ladi.

3. Maqsadga yo'naltirilganlik: Profilaktik suhbatlar aniq maqsadlar va vazifalar asosida tashkil etiladi. Bu, shaxsni jinoyatlarni oldini olishga, ijtimoiy normalarga moslashishga, shuningdek, huquqiy va axloqiy ongini shakllantirishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

4. Jamoat va ijtimoiy tashkilotlar bilan hamkorlik: Profilaktik suhbatlar faqat ichki ishlar organlari tomonidan emas, balki mahalla, ta'lim muassasalari, jamoat tashkilotlari, psixologlar va pedagoglar bilan hamkorlikda amalga oshirilishi lozim. Bu esa suhbatlarning ta'sirini kuchaytiradi va jamiyatda keng qamrovli profilaktik ishlarni tashkil etishga yordam beradi.

5. Texnologiyalarni qo'llash: Zamonaviy texnologiyalar, ayniqsa, multimedia vositalari va onlayn platformalar suhbatlarni yanada qiziqarli va samarali qilish imkonini beradi. Yoshlarni jalb qilishda va axborot yetkazishda interaktiv texnologiyalarning ahamiyati katta.

6. Jamoat xavfsizligini ta'minlash: Profilaktik suhbatlar nafaqat jinoyatchilikni oldini olish, balki fuqarolarni jamiyatdagi xavfsizlikni ta'minlashga yo'naltirilgan. Bunday suhbatlarda jamoat xavfsizligi, huquqbuzarliklarning oldini olish va har bir fuqaroning huquqiy mas'uliyati muhokama qilinadi.

7. Monitoring va tahlil qilish: Profilaktik suhbatlar muntazam ravishda kuzatilib, samaradorligi tahlil qilinishi kerak. Bu jarayonni doimiy ravishda takomillashtirishga, muvaffaqiyatli usullarni kengaytirishga va kamchiliklarni bartaraf etishga imkon yaratadi.

8. Suhbatni o'tkazish san'ati: Suhbatni o'tkazishda har bir so'z va harakat muhim ahamiyatga ega. Xodimlarning kommunikatsion malakalari, ijobiy munosabat va hissiy intellektual qobiliyatlari suhbatning ta'sirini yanada kuchaytiradi.

Xuquqbuzarliklar profilaktikasi doirasida profilaktik suhbatlarni samarali tashkil qilish va takomillashtirishda bir qator muammolar mavjud:

•Xodimlarning malakali tayyorlanmasligi: Profilaktik suhbatlarni o'tkazish uchun ichki ishlar organlari xodimlarining kommunikatsion va psixologik malakalari yetarli darajada rivojlanmagan bo'lishi mumkin. Ko'p hollarda, xodimlar suhbatlar orqali shaxslarning ichki motivlarini tushunishga, ularni o'zgarishga undashga yetarlicha tayyor bo'lmaliklari mumkin.

•Suhbatlarning tizimsizligi: Profilaktik suhbatlar ko'pincha bir martalik tadbir sifatida o'tkazilib, doimiy monitoring yoki kuzatuv o'rnatilmaydi. Bu esa suhbatlarning ta'sirini pasaytiradi, chunki shaxslar bilan o'tkazilgan suhbatlar faqat vaqtinchalik natijalar berishi mumkin.

•Ijtimoiy va iqtisodiy omillarni hisobga olishning etishmasligi: Profilaktik suhbatlarda har bir shaxsning ijtimoiy, iqtisodiy va oilaviy sharoitlari inobatga

olinmaydi. Bu holat, ayniqsa, o‘smirlar yoki ijtimoiy xavfli guruhlar orasida jinoyatchilikka qarshi kurashishda samarali natijalar bermasligi mumkin.

•Texnologiyalarning yetarlicha qo‘llanilmasligi: Zamonaviy texnologiyalar, multimedia va interaktiv metodlar profilaktik suhbatlarda hali to‘liq qo‘llanilmayapti. Bu esa yoshlar va texnologiyaga qiziqadigan fuqarolarni jalb qilishda muammolarni keltirib chiqaradi.

•Jamoat bilan hamkorlikning yetishmasligi: Profilaktik suhbatlarni tashkil qilishda faqat huquqni muhofaza qilish organlari ishtirok etadi, jamoat tashkilotlari, ta'lim muassasalari yoki mahalla tizimi bilan hamkorlik yetarlicha rivojlanmagan. Shu sababli, profilaktik tadbirlar samarali bo‘lmaydi va keng jamoatchilikni o‘z ichiga olmaydi.

Ushbu muammolarga bir qator takliflar beriladi.

•Xodimlarni psixologik va kommunikatsion malakalariga o‘rgatish: Profilaktik suhbatlarni o‘tkazadigan xodimlar uchun psixologik yondashuv, kommunikatsion malakalar va konfliktlarni hal etish bo‘yicha treninglar tashkil etish zarur. Bu, xodimlarga suhbatlar davomida yanada samarali muloqot qilish va muammolarni hal etishda yordam beradi.

•Suhbatlarning tizimli va doimiy olib borilishi: Profilaktik suhbatlar bir martalik tadbirlar emas, balki doimiy va tizimli ravishda tashkil etilishi kerak. Suhbatlarni muntazam ravishda o‘tkazish va ularning ta'sirini kuzatib borish, keyingi suhbatlar uchun foydali tahlillarni olish imkonini yaratadi.

•Ijtimoiy sharoitlarni inobatga olish: Profilaktik suhbatlarni o‘tkazishda har bir shaxsning ijtimoiy, oilaviy va iqtisodiy sharoitlari e'tiborga olinishi kerak. O‘smirlar va ijtimoiy xavfli guruhlar bilan ishlashda ular bilan bog‘liq muammolarni, jumladan, oilaviy muammolarni, ta'limdagi kamchiliklarni ham hisobga olish zarur.

•Texnologiyalarni qo‘llashni kengaytirish: Zamonaviy texnologiyalarni, jumladan, multimedia materiallar, onlayn platformalar va interaktiv dasturlarni profilaktik suhbatlar jarayoniga joriy qilish. Bu, ayniqsa, yoshlar va texnologiyalarni yaxshi biladigan fuqarolarni jalb qilishda samarali bo‘lishi mumkin.

•Jamoat va ijtimoiy tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirish: Profilaktik suhbatlar faqat ichki ishlar organlari tomonidan emas, balki jamoat tashkilotlari, ta'lim muassasalari, psixologlar va boshqa ijtimoiy institutlar bilan hamkorlikda amalga oshirilishi kerak. Bu orqali suhbatlarning ta'siri yanada kuchayadi va ular jamoat xavfsizligi bo‘yicha kengroq natijalarga olib keladi.

•Monitoring va tahlil qilish tizimini joriy etish: Profilaktik suhbatlarning samaradorligini oshirish uchun tizimli monitoring va tahlil qilish tizimi yaratish zarur. Bu, suhbatlarni o‘tkazish jarayonidagi kamchiliklarni aniqlash va kelajakda samarali tadbirlar tashkil etishda yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

O'zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar Vazirligi (2021). "Jinoyatlarni oldini olish va profilaktik ishlarga doir asosiy yo'nalishlar". Tashkiliy hisobotlar va statistik tahlillar. Toshkent: O'zIIV.

Abduqodirov, I. (2019). "Profilaktik suhbatlarning samaradorligini oshirishda psixologik yondashuv". Huquqni muhofaza qilish organlarida ishlash jurnali, 12(4), 24–30.

Yuldashev, T. (2020). "O'smirlar jinoyatchiligi va unga qarshi kurash usullari". O'zbekiston Respublikasi Yuridik Akademiyasi ilmiy jurnali, 6(2), 45–58.

Bekmurodov, S., & Abdurahmonov, A. (2022). "Huquqbuzarliklarning oldini olishda profilaktik suhbatlarning roli". Xalq ta'limi va ijtimoiy himoya sohalarida profilaktika konferensiya materiallari. Toshkent: O'zDTM.

Vazirov, B. (2021). "Jinoyatlarni oldini olishda innovatsion yondashuvlar va texnologiyalar". O'zbekiston huquqshunoslik akademiyasi ilmiy-ommaviy jurnali, 3(1), 10–18.

Zaynullayev, M. (2018). "Ichki ishlar organlarining profilaktik ishlari: Muammolar va istiqbollar". Jinoyatchilikni oldini olish bo'yicha ilmiy-amaliy tadqiqotlar, 15(1), 89–94.

Mukhtorov, A. (2022). "Profilaktik suhbatlar orqali jinoyatchilikni oldini olish". Jinoyatchilik va huquqni muhofaza qilish organlari jurnali, 21(2), 75–80.

Nazarov, Sh. (2017). "Samarali profilaktik suhbatlar o'tkazishning psixologik tamoyillari". Psixologiya va huquq jurnali, 5(3), 58–64.

Sultonov, D. (2021). "Jinoyatlarni oldini olishda jamoat va huquqni muhofaza qiluvchi organlar o'rtasidagi hamkorlik". Jamoatchilik xavfsizligi jurnali, 2(4), 13–22.